

Oczekiwania samorządów gmin, powiatów i województw wobec Sejmu RP X kadencji oraz nowego rządu

Nowa koalicja – nowe szanse

Organizacje samorządowe z nadzieją przyjmują zawiązanie po wyborach parlamentarnych nowej koalicji, która planuje przeprowadzenie ważnych zmian w Polsce. W świetle procesów recentralizacji, jakie miały miejsce w ostatnich latach, niwecząc częściowo pozytywne efekty reform samorządowych, ze szczególną uwagą witamy punkt 23 umowy koalicyjnej, który brzmi:

Strony Koalicji zgodnie popierają decentralizację państwa. Uważamy, że powierzenie samorządom odpowiednich kompetencji wraz z zapewnieniem im stosownych środków finansowych zapewnia zarządzanie maksymalnie blisko ludzi. Będziemy zatem dążyć do przywrócenia samorządom szerokiej autonomii. Wzmocnimy ich dochody własne, m.in. poprzez zwiększony udział w podatku PIT oraz ponowne przyznanie im decyzyjności w tych obszarach, w których w ostatnich latach ją utraciły. Odblokujemy środki z KPO, które pozwolą wreszcie Samorządom na swobodne planowanie kluczowych inwestycji. Skończymy z polityką „tekturowych czeków” jaką uprawiali nasi poprzednicy. Położymy kres praktyce nadużywania instrumentów nadzoru wobec samorządu.

Jesteśmy gotowi współpracować z nowym rządem w tym zakresie. W ostatnich latach wypracowaliśmy nie tylko postulaty, ale także projekty ustaw, które nie zostały uwzględnione przez dotychczasową większość sejmową. Mogą one stanowić punkt wyjścia do prac legislacyjnych w nowej kadencji. Poniżej przedstawiamy sprawy najważniejsze dla gmin, powiatów i województw.

Problemów, które wymagają szybkiego rozwiązania, jest znacznie więcej - będą one zgłaszane przez organizacje samorządowe za pośrednictwem Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, jej zespołów roboczych oraz bezpośrednio do właściwych resortów.

Budżet, finanse JST

1. Przywrócenie subwencji rozwojowej dla JST na 2024 rok poprzez usunięcie z projektu ustawy o budżecie zapisu o jej zawieszeniu w 2024 r.
2. Zwiększenie subwencji oświatowej na 2024 rok, tak aby pokrywała co najmniej koszty wynagrodzeń wraz z pochodnymi. W dalszym kroku pełna reforma finansowania oświaty, aż do przywrócenia wysokości kwoty subwencji oświatowej do poziomu 3% PKB.
3. Odblokowanie funduszy europejskich na realizację Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększenia Odporności oraz środków na wdrażanie polityki spójności. Pilne uruchomienie naborów w ramach „Zielonej Transformacji Miast” w KPO, w trybie zgodnym z zapisem punktu B3.4.1 decyzji Komisji Europejskiej, tzn. w formie bezzwrotnych dotacji na inwestycje, z wyjątkiem generujących dochód. Pilna korekta KPO w zakresie planowania przestrzennego i gospodarki wodno-ściekowej.
4. Objęcie udziałami JST we wpływach z podatku PIT części ryczałtowej tego podatku¹; zwiększenie udziałów do wysokości zapewniającej przywrócenie poziomu dochodów własnych w budżetach JST sprzed zmian ustawowych, wprowadzanych od 2019 r. (projekt senacki)
5. Zapewnienie w roku 2024 pełnego pokrycia kosztów zadań zleconych gminom (np. USC, sprawy obywatelskie). W dalszym etapie zwrot faktycznie poniesionych kosztów realizacji przez samorządy zadań zleconych za ostatnie 5 lat (na podstawie sprawozdań finansowych).
6. Przygotowanie zmian dot. podatku od nieruchomości po wyroku TK²; przegląd ustawowych ulg w podatkach i opłatach lokalnych.
7. Niezwłoczne podjęcie prac diagnostycznych, analitycznych i koncepcyjnych nad odbudową systemu finansów samorządowych, zrujnowanego w ostatnich latach.

¹ Projekt ustawy – zał. 1

² Projekt ustawy – zał. 2

Gospodarka komunalna i przestrzenna, transformacja energetyczna

8. Przywrócenie gminom autonomii w zakresie zatwierdzania taryf opłat za wodę i ścieki³; likwidacja Wód Polskich, przywrócenie WFOŚiGW charakteru wojewódzkiego.
9. Kontynuowanie programów inwestycji strategicznych w gospodarce komunalnej i lokalnej energetyce, dostępnych na podstawie sprawiedliwych, obiektywnych kryteriów.
10. Przekazanie samorządom 50% rocznych dochodów budżetu państwa z handlu uprawnieniami do emisji CO₂, z przeznaczeniem na transformację energetyczną gospodarki komunalnej⁴.
11. Niezbędne zmiany w planowaniu przestrzennym (w tym termin uchwalenia planów ogólnych).
12. Nowelizacja ustawy o odpadach w zakresie usuwania odpadów niebezpiecznych (art. 26a)⁵.

Polityka zdrowotna i społeczna

13. Powrót do decentralizacji systemu (w tym finansów) ochrony zdrowia – powiatowe centra zdrowia, szpitale wojewódzkie jako podmioty regionalnej polityki zdrowotnej.
14. Przywrócenie samodzielności gmin, powiatów i województw w zakresie kształtowania sieci szkół i placówek edukacyjnych⁶.
15. Podjęcie prac zmierzających do dostosowania polityk publicznych w sferze społecznej do zmieniających się uwarunkowań demograficznych.

Rozwiązania systemowe

16. Wprowadzenie wymogu obowiązkowego opiniowania przez Komisję Wspólną Rządu i Samorządu wszystkich projektów ustaw wkraczających w sferę funkcjonowania samorządu, w tym projektów poselskich⁷; cofnięcie zmian w ustawie, dot. nowych organizacji JST.
17. Zmiany w samorządowym prawie wyborczym: zniesienie niekonstytucyjnego ograniczenia w sprawowaniu przez jedną osobę funkcji organu wykonawczego gminy przez maksymalnie dwie kadencje; przywrócenie możliwości łączenia funkcji organu wykonawczego gminy oraz do organu stanowiącego powiatu albo województwa⁸; przywrócenie obecności pracownika urzędu gminy w składzie obwodowej komisji wyborczej.
18. Umożliwienie tworzenia związków metropolitalnych oraz związków aglomeracyjnych w miejskich obszarach funkcjonalnych.
19. Wprowadzenie w ustawach ustrojowych samorządu terytorialnego klauzuli generalnej, stanowiącej realizację konstytucyjnej gwarancji samodzielności gmin, powiatów i województw, w zakresie ich zadań własnych⁹.

W załączeniu przekazujemy dokument, przyjęty przez całe środowisko samorządowe 27 maja 2023 roku w Senacie RP. Prezentujemy w nim najważniejsze sprawy, które najbardziej ograniczają polską samorządność, ukształtowaną na początku okresu przemian ustrojowych w Polsce w sposób, który odbudował podmiotowość i zapewnił rozwój społeczności lokalnych i regionalnych.

Dokument zawiera diagnozę sytuacji jednostek samorządu terytorialnego oraz konkretne propozycje jej naprawy, wraz z uzasadnieniem.

Warszawa, 13 listopada 2023 r., w dniu inauguracji X kadencji Sejmu RP i XI kadencji Senatu RP

³ Projekt ustawy – zał. 3

⁴ Projekt ustawy – zał. 4

⁵ Projekt ustawy – zał. 5

⁶ Projekt ustawy – zał. 6

⁷ Projekt ustawy – zał. 7

⁸ Projekt ustawy – zał. 8

⁹ Projekt ustawy – zał. 9